

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ZİHİNSEL GELİŞİMİ DESTEKLEYEN BİR ÖĞRETİM ARACI OLARAK YALVAÇ URAL'IN DENEMELERİ*

Zeynep Fatma ER**
Hatice FIRAT***

ÖZ

Araştırmada deneme metinlerinin (içeriğinde sunulan bilgiler doğrultusunda) Türkçe dersinde zihinsel gelişimi destekleyen bir öğretim aracı olarak kullanımının önemini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda zihinsel gelişimi destekleyen beceri alanlarının (bilgi edinimi, eleştirel düşünme, gözlem yapma, sınıflama yapma, tahmin etme, problem çözme) Türkçe Öğretim Programında hedeflenen zihinsel beceri kazanımlarıyla örtüşen maddeleri tespit edilerek deneme metinlerinin hedef kazanımlara ulaşmayı kolaylaştırıcı yönü ve zihinsel gelişimi destekleyen tarafı vurgulanmaya çalışılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış, doküman olarak Yalvaç Ural'ın Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer, Stephan Hawking Herkül'ü Döver, Başparmak Çocuklar isimli deneme kitapları incelenmiştir. İncelenen metinlerde zihinsel gelişimi destekleyen beceri alanlarına yönelik 249 veri saptanmıştır. Bilgi edinimi, 117 örnekle zihinsel gelişimi desteklemeye yönelik örneklerinin %50'sini oluşturmaktadır. Metinlerde sağlıktan doğaya, edebiyattan teknolojiye, tanınmış şahsiyetlerden kitaplara ve filmlere değin çocukların genel kültürünü destekleyecek nitelikte pek çok bilgiye yer verildiği tespit edilmiştir. İkinci sırada %23'lük bir oranla eleştirel düşünme becerisi yer almaktadır. Bu verilere bakıldığında metinlerdeki eleştirilerin daha çok topluma (%24), sistemlere (%14) ve ebeveynlere (%12) yönelik olduğu belirlenmiştir. Buradan yazarın toplumun ve ailelerin yanlış tutumlarına karşı okurlarını sorgulama yapmaya yönlendirdiği ve onları bilinçlendirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Gözlem yapma, tahmin etme, araştırma yapma, problem çözme, analiz etme becerilerinin kazanımını destekleyebilecek nitelikteki örneklerin tamamı, verilerin %27'sini oluşturmaktadır. Veriler doğrultusunda Ural'ın denemelerinin çocuk okurları öğrenmeye, eleştirmeye, araştırmaya, çevrelerini gözlemlemeye, problem çözmeye yönlendirmek suretiyle onların zihinsel becerilerini geliştirebilecek nitelikte olduğu ve Türkçe derslerinde zihinsel gelişimi desteklemek amacıyla deneme metinlerinden yararlanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Deneme, Türkçe öğretimi, zihinsel gelişim, zihinsel gelişim beceri alanları

YALVAÇ URAL'S ESSAYS AS A TEACHING TOOL THAT SUPPORTS MIND DEVELOPMENT IN TURKISH LANGUAGE**ABSTRACT**

Intheresearch, it is aimedto revealtheimportance of using the essay texts (in linewiththeinformationpresented in thecontent) as a teachingtoolthatsupportsmental development in Turkishlesson. Accordingly, the items of the skill areas (information acquisition, critical thinking, observation, classification, prediction, problem solving) that support mental development which coincide with the objectives targeted in the Turkish Education Program weredetermined; It has beentriedto emphasize the facilitating aspects of essaytexts in achievingthe objectives set in the Turkish Education Program. Inthisstudy, document analysis, one of thequalitative researchmethods, was used andYalvaç Ural's three books that are named Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer, Stephan Hawking Herkül'ü Döver, Başparmak Çocuklarare used as documents. 249 data wereidentifiedforskillareasthatsupportmental development from analyzed texts. Information acquisitionaccountsfor 50% of cognitive developmentexampleswith 117 examples. It is determined

* Bu araştırma yüksek lisans tezinin bir bölümünden türetilmiş olup çalışma, 23-27 Ekim 2019 tarihleri arasında Muğla'da gerçekleştirilen "II. Uluslararası Temel Eğitim Kongresi" nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*** Türkçe öğretmeni, e-posta: maktufaya@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9089-4551>

*** Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Muğla, e-posta: haticefirat@mu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8300-5189>

that the texts contain information to support the general culture of children in many subjects from health to nature, from literature to technology, from well-known personalities to books and movies. Examples for the acquisition of critical thinking skills come in second place with a rate of 23%. By these data were examined, it is determined that criticism in the texts are directed mostly to society (24%), systems (14%) and parents (12%). It is also determined that the author guided his readers to question the wrong attitudes of society and families and tried to raise their awareness. Samples with qualities that can support child readers to observe and research, and to gain problem solving and analysis skills constitute 27% of the findings. It has been concluded in accordance with all the gathered data that Ural's essays are capable of improving their mental skills by directing child readers to learn, criticize, research, observe their surroundings, guess, solve problems, and that essay texts can be used to support mental development in Turkish lessons.

Keywords: Essay type, Turkish language teaching, mind development, skill areas of mind development

GİRİŞ

Okul öncesi dönemden itibaren çocuğun dönemseller ihtiyaçları gözetilerek özenle oluşturulmuş çocuk kitapları çocukların dilsel, duyuşsal, zihinsel ve kişilik gelişimlerini destekler. Bu gelişim alanlarından hangisinin daha çok destekleneceği ise kitap yazarının benimsediği metin türüyle yakından ilişkilidir. Metinler sahip oldukları türün özelliklerine göre belli gelişim alanlarının kazanımlarını daha çok yansıtabilirler. Bu durum çocuklara kazandırılmak istenen hedef davranışlar doğrultusunda planlandığında gelişme göstermesi beklenen gelişim alanının kazanımlarına ulaşılmasını kolaylaştırır. Edebî metinler kesin çizgilerle ayrılmamakla birlikte araştırmacılar tarafından yazarın amacı, işlevi, yapısı, konusu veya anlatım tarzı doğrultusunda sınıflandırılmaktadır. Bu doğrultuda bir olayı anlatan metin türleri “hikâye edici metinler, duyguları anlatan metinler“şiir” ve bir fikri anlatan metin türleri “bilgilendirici metinler” başlığı altında ele alınmaktadır (Cemiloğlu, 1998, s.19; Başaran ve Akyol, 2009, s.12). Bilgi verici metinler, belli bir konu veya sorun hakkında bilgiler veren, düşünceler aktaran, çözümleyici öneriler sunan yazılar bütünüdür (Akbayır, 2003, s.86). Bilgi verici (öğretici) metin türleri içerisinde değerlendirilen deneme türü, yazarın gözlemlediği veya yaşadığı olay, olgu, durum ve izlediği nesnelere da herhangi bir kavramla ilgili izlenimlerini kanıtlamaya gerek duymadan, kesin hükümler vermeden tamamen kişisel görüşüyle serbestçe yazıya döktüğü kısa metinlerdir (Demirel ve diğerleri, 2010, s.224).

Tanımı dolayısıyla deneme metinlerinde aranan özellikler ana hatlarıyla belli olsa da çocuk denemesi yazarlarının dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Çocuklar için yazılmış iyi bir deneme metni; çocuğun ilgisini çekebilecek, onların yaşantılarıyla örtüşen konuları işlemeli, onlara geniş bir dünya görüşü sunup aydın bir bakış açısı kazandırmalıdır. Deneme yazarları konu bütünlüğüne önem vermeli, karmaşık tümce yapısı yerine sade ve anlaşılır tümceler kullanmalı, dil ve anlatım yönünden çocuklara dil zevki aşılabilir (Gündoğdu, 2012, s.8; Fırat, 2018, s.15-16). Çocukların okuma alışkanlığı edinmesine ve kendilerini ifade etme yollarını geliştirmesine katkı sağlamalıdır (Göçer, 2010, s.365). Deneme türü dil becerilerini geliştirmenin yanı sıra eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme vb. temel becerileri kazandırmada dolayısıyla zihinsel gelişimde etkili olan bir türdür (Baş, 2010, s.154).

Türkçe ders kitaplarındaki metinler içerisinde ilköğretim birinci kademeye oranla daha çok ilköğretim ikinci kademede yerini alan deneme türü (MEB, 2018, s.18), tür özellikleri itibarıyla 11-16 yaş aralığındaki çocukların gelişimseller ihtiyaçlarını karşılamaya, özellikle zihinsel gelişimi, eleştirel ve soyut düşünebilme yetisinin gelişimini desteklemeye yardımcı olur.

Deneme türü çocuğun gelişimine katkısı açısından üzerinde durulması gereken metin türlerinden biri olmasına rağmen çocuklar için deneme yazan yazarların azlığı, çocuk edebiyatı türlerinin işlendiği bazı kaynak kitaplarda deneme türüne yer verilmemesi, Türkçe öğretim programı kapsamında da Türkçe ders kitabındaki metinler içerisinde deneme metinlerinin pek yer almaması bu türün ihmal edildiğini ortaya koymaktadır (Şahbaz, 2008; MEB, 2018).

Benzer şekilde deneme türünün çocuk edebiyatıyla ve Türkçe eğitimiyle olan bağlantısının konu edinildiği akademik çalışmaların da sayıca yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmalarda deneme türü; çocuklar için yazılan denemelerin özellikleri, denemenin hikâye türüyle kıyaslanması, çocuk edebiyatında ihmal edilmiş olması ve Türkçe eğitimi ile ilişkisi bağlamında (Kılıç, 2008; Palavuzlar, 2009; Şahbaz, 2008, Fırat, 2018) ele alınmıştır. Deneme türünün çocukların zihinsel gelişimine olan katkısı, belirlenebildiği kadarıyla sadece Fırat (2018)’in çalışmasında incelenmiştir. Yalvaç Ural’ın kitaplarına dair yapılan araştırmaların ise (Sülün, 2011; Sülün Özyar, 2012;Oran, 2015; Karagöz, 2015; Otmar, 2017vb.)genellikle dil gelişimine ve değer eğitimine yönelik olduğu saptanmıştır. Çalışmalar değerlendirildiğinde denemenin zihinsel gelişimi desteklemedeki önemini aktarmada alan yazında önemli bir boşluk olduğu, bu bakımdan konu üzerine çalışmalar yapılmasının alan için gereklilik ve önem arz ettiği görülmüştür.

Deneme türünün çocukların zihinsel gelişimlerine olan katkısını inceleyen bu çalışmanın, tespitleriyle alandaki önemli bir eksikliği gidereceği, alana katkı sağlayacağı, özellikle Türkçe eğitiminin çeşitli hedeflerine ulaşılmasında öğretmenleri ve kitap seçimi konusunda ebeveynleri deneme türünden yararlanmaya teşvik edeceği düşünülmektedir.

Zihinsel Gelişim

Zihinsel gelişim *“bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan, bebeklikten yetişkinliğe kadar bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha kompleks ve etkili hâle gelme süreci”* (Senemoğlu, 2002, s.39) olarak tanımlanmaktadır. Zihinsel gelişim, nitelikli çocuk kitaplarının çocuklara sunduğu iletiler sayesinde gelişme gösterir ve aktifleşir. Özellikle okurları tarafından sorgulanıp yorumlanabilen, karşılaştırılıp analiz edilebilen bilgi verici metinler pek çok zihinsel becerinin kazanım kapısını aralar (Karadüz, 2010, s.1579). Sever (2015a, s.48). Çocukların görsel ve işitsel algılarının gelişmesini, iletilerin anlaşılmasını, duyumsanmasını sağlar; belleği geliştirerek yapıtlardaki ilişkilerin kavranmasına yardımcı olur. Kitaplar çocukların “gözleme”, “karşılaştırma”, “sınıflandırma”, “uygulama”, “eleştiri yapma” gibi bazı temel zihinsel becerilerini geliştirir (Sever, 2015a, s.48). Deneme türünde yazılan kitaplar, çocuklara sunduğu geniş bilgi evreniyle onları yeni kavram ve öğrenmelerle buluşturur.Okurların kendi yaşantılarını gözlemlemesine, eleştirmesine, sorunlarını fark ederek çözümü hakkında düşünmesine olanak tanır.

Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan Türkçe öğretim programındabirinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey zihinsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Türk millî eğitiminin hedeflediği genel amaç ve ilkeler doğrultusunda bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2018, s.8). Bu doğrultuda çocuklara okutulması tavsiye edilen çocuk edebiyatı eserleri çocuk edebiyatı ölçütlerine göre seçilerek Türkçe öğretim programındaki hedef kazanımlara erişilmesini kolaylaştırmalı, özellikle deneme kitaplarının zihinsel gelişimi destekleme misyonundan yararlanılmalıdır.

Çalışmada Sever (2015a, s.48)’in sınıflanmasından hareketle zihinsel gelişime ait beceri alanları kapsamında “gözlem yapma”, “sınıflama yapma” ve “eleştirel düşünme” başlıklarına yer verilmiştir. Ayrıca Türkçe öğretim programında üst düzey zihinsel becerileri geliştiren beceriler olarak ifade edilmeleri sebebiyle “bilgi edinimi”, “araştırma yapma”, “tahmin etme” ve problem çözme” başlıkları da araştırmaya dahil edilmiştir (MEB, 2018, s.8). Bu doğrultuda araştırmada Türkçe öğretiminden beklenen hedef kazanımlara ulaşmada Ural’ın denemelerinin bir araç olarak kullanılabilirliğini incelemek amaçlanmıştır.

Bilgi edinimi

Arbuthnot (1963) çocuğun bilgi ihtiyacının ruhsal bir ihtiyaç olduğundan, Spink (1989) ise bilgiler vererek bu ihtiyacın kitaplarla karşılanabileceğinden bahseder (akt. Konar, 2006, s.464). Bilgi edinme sürecinde kişinin belleğinde yerleşen bilgiler zihindeki bağlantıları çoğaltır. Bu açıdan zihinsel gelişimin hızlanabilmesi için çocuğun çevresindeki kavram ve bilgilerin gelişmesi, görsel ve dilsel uyaranların da sürekli yenilenmesi ve çeşitlenmesi gerekir. Kitaplar, kavram gelişimine malzeme sağlayarak zihinsel gelişimi hızlandırır (Sever, 2015b, s.14). Deneme türü okurlarına sunduğu çocukluk yaşantılarına uyumlu, ilgi çekici ve geniş konu yelpazesıyla onların hazırbulunuşluğunu ve bilgi birikimini artırır(Fırat, 2018, s.16).

Eleştirel düşünme

“Eleştirel düşünme, kendi düşüncemizi ve etkileşim halinde olduğumuz kişilerin düşüncelerini göz önünde tutarak kendimizi, çevremizdeki olayları, durumları ve düşünceleri anlamayı amaç edinen aktif ve organize edilmiş zihinsel bir süreçtir” (Özden, 2010, s.160).Çocuğun içerisinde yaşadığı dünyaya eleştirel bir gözle bakmasını sağlayan kitaplar, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini sorgulamak gibi üst düzey tutum ve davranışların kazandırılmasında etkilidir (Fırat, 2008, s.89). Aynı zamanda kitap gibi değerli bir öğretim aracının en nitelikli ve seçkin olanlarını diğerlerinin arasından seçebilmek çocuklara okuduklarını tartma, eleştirme, tartışma gibi becerileri kazandırır ve bu eserlerden en üst düzeyde istifade edebilmelerine olanak sağlar (Yörükoğlu, 1984, s.70). Eleştirel okurlar yetiştirmenin okuma eğitimindeki amaç olduğunu söyleyen Dilidüzgün (1996, s.12) bu hususun önemini vurgulamaktadır. Eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme vb. temel becerileri kazandırmada özellikle makale, söyleşi, fıkra ve deneme türleri önemli rol oynar (Baş, 2010, s.154).

Gözlem yapma

Güneş (2016, s.319) gözlem becerisini“*bir olayı, bir nesneyi ya da bir gerçeği anlamak için olay, nesne ya da gerçeğin çeşitli belirti ve koşullarını izleme ve inceleme tekniği*” olarak tanımlamaktadır.Öğrenmenin gerçekleşmesi için merak duygusu ve dolayısıyla gözlem becerisi gerekir.Gözlem becerisinin kazanımları gözleme yoluyla kazanılabileceği gibi kitaplar aracılığıyla yazarın okuruna aktardığı haricî gözlemler yoluyla da edinilebilir. Çocuklar metindeki gözlemsel ifadeleri okurken çevreye dikkatli bakarak farkındalıklarını artırma, neden-sonuç ilişkileri kurma, kıyaslamalar yapma gibi zihinsel beceri faaliyetlerini aktifleştirirler. Deneme metinlerinde gözleme dayalı söylemlerin sıklıkla kullanılması çocukların günlük hayatta çevrelerinedaha dikkatliincelemelerinedolayısıyla daha çok gözlem yapmalarına yardımcı olur.Gözlem becerileri gelişmiş bireyler çevresine karşı duyarlı, etrafında olan bitene ilgili, sorgulayan ve araştıran kişilik özelliklerini yansıtır.

Tahmin etme

“*Önceden kestirme, verilere dayanarak gelecekteki olaylar veya var olması beklenen şartlar hakkında tahmin yapmaktır*”(Tan ve Temiz, 2003, s.98). Tahmin etme süreci birçok seçenek içerisinde bir tanesinin seçilme işidir. Bu sırada beyinde düşünme, karşılaştırma, yaratıcılık, karar verme gibi birçok zihinsel faaliyet bir arada gerçekleşir. Doğru tahminler sonucu elde edilen bilgiler beyinde yeni şemalarla yapılandırılır. Kitap okuma sırasında bilinmeyen kelimelerin anlamlarının metnin gelişine göre tahmin edilmesiyle oluşan yeni şemalar, öğrencilerin sözcük dağarcıklarını geliştirir. Kelime hazinesine yeni eklenen kelimeler, çocukların dil gelişimlerinin yanı sıra zihinsel gelişimlerine de destek olur. Deneme metinleri ele aldığı farklı konular doğrultusunda çocukların yeni kelimelerle tanışmasına olanak sağlayan bir türdür.

Araştırma yapma

Araştırma yapmada amaç; problemlere yönelik güvenilir çözümleri, planlı ve sistemli olarak yürütmektir (Arslan Gürsel ve Tertemiz, 2004, s.9). Çağdaş eğitim, özerk benlik gelişimini, bilme dürtüsünü ve buna dayalı araştırmacılığı desteklemek, geliştirmek amacını gütmektedir (Öztürk, 2011, s.27). Türk millî eğitiminin temel amaçları arasında da yer alan “bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi” maddesi uyarınca araştırma öğretiminin öğrencilere kazandırılabilmesi için yoğun ve sistemli bir şekilde çalışmak gerekmektedir (MEB, 2018, s.8).Deneme kitaplarının araştırmalara sunduğu kolaylık, araştırma becerilerinin gelişimini destekler. Okurların özellikle deneme metinleri aracılığıyla ihtiyaç duydukları konuların önemli noktalarına gerektiği ölçüde ulaşabilmesi onların merak duygularını pekiştirir ve onları araştırma yapmaya yönlendirir.

Problem çözme

Problem çözme becerisi, bütün yaşam boyunca çabuk ve etkin karar gerektiren durumlarda çok yönlü düşünebilme ve şartlar içerisinde en doğru kararı verebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Eğitimin en önemli işlevlerinden biri; problem yaratan değil çözebilen bireyler yetiştirmektedir (Ocak Anlık, 2004, s.16-18).Kitaplar, okurların sağlıklı kişilik özellikleriyle donanmasına yardımcı olarak onların kendilerini tanımlarına böylelikle yaşantılarındaki problem durumlarını fark edebilmelerine yardımcı

olur. Kitaplarla zihinsel gelişimleri desteklenen bireyler, problemi anlamlandırmakla kalmayıp o problem hakkında plan yapma, yapılan planı uygulama, problemin sağlamasını ve değerlendirmesini yapma becerisi edinirler (Karakılıç, 2018, s.53). Kitaplar, olası bir problem durumuna karşı öğrencinin doğru düşünce ve davranış kalıpları sergileyebilmesine de yardım eder. Deneme metinlerinin geniş konu yelpazesiookurların farklı problem durumlarıyla karşılaşmasına olanak sağlar. Böylece bireylerin karşılaşılabilinecek problem durumlarını tanıması ve problemlere karşı farkındalıkla hareket etmesi kolaylaşır.

Sınıflama yapma

Sınıflandırma, nesnelere genel niteliklerine göre bir araya getirilerek gruplara ayırma sürecidir. Bloom sınıflamasında analiz etme becerisi, ileri düzeydeki düşünsel etkinlikler kapsamında değerlendirilir. Analiz, öğrencinin varsayım ve birtakım kalıpları tanıyabildiği, bütünü öğelere ayırabildiği aşamadır. Bu seviyede düşünebilen bir öğrenci, ifadeleri irdeleyerek parçaların kendi aralarındaki ve bütünlü olan ilişkilerini keşfeder (Özden, 2010, s.149). Çocuklar okurken anlamı yakalayabilmek için metnin içerisindeki parçaları metnin bütünüyle bağdaştırıp, metindeki fikirleri, kahramanları, olayları ve mekânları diğerleri arasından ayırt edici noktalarıyla sınıflandırabilmelidir. Kitaplarda sunulan her yeni bilgi, zihinde daha önceden yapılandırılmış bilgilerle kıyaslanacağı için anlayarak okuma çocukları sentezleme becerisini kullanmaya sevk eder.

AMAÇ

Bu çalışmada, Yalvaç Ural'ın çocuklar için kaleme aldığı deneme metinlerinde çocukların zihinsel gelişimine katkı sağlayabilecek beceri alanlarının belirlenmesi, böylece edebi bir tür olarak deneme metinlerinin (içeriğinde sunulan bilgiler doğrultusunda) zihinsel gelişimi destekleyen bir öğretim aracı olarak Türkçe dersinde kullanımının önem ve gerekliliğinin ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Çalışmada deneme türünün okurların zihinsel gelişimine katkı sunabilecekörnekleri zihinsel gelişimin “bilgi edinimi”, “eleştirel düşünme”, “gözlem yapma”, “tahmin etme”, “araştırma yapma”, “problem çözme”, “sınıflama yapma” beceri alanları doğrultusunda ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Yalvaç Ural'ın deneme türündeki eserlerinin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman incelemesinin kullanıldığı araştırmalarda araştırmacı gerekli olan veriyi, gözlem veya görüşmeye yapmaya gerek kalmadan elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.189-190). Doküman incelemesi Forster (1994)'a göre beş aşamada gerçekleşmektedir. Bu aşamalar dokümanlara ulaşma, orijinalliğin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, verinin analiz edilmesi ve verinin kullanılmasıdır.

Bu doğrultuda çalışmada kitabevinden temin etme yoluyla araştırmacının orijinal dokümanlarına ulaşılmıştır. Araştırmada kullanılan bu dokümanlar çocuk edebiyatı alanının önemli yazarlarından Yalvaç Ural tarafından kaleme alınmış olan “Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer, Stephan Hawking Herkül'ü Döver, Başparmak Çocuklar” isimli deneme kitaplarıdır. Yalnızca “Timsahlar Dış Fırçalamaz” adlı deneme kitabına baskısı olmadığı için ulaşılamamıştır. Çalışmada bu deneme kitaplarında yer alan metinlerin tamamı incelenmiş, okurların zihinsel gelişimine katkısı olacağı düşünülen veriler kodlanmış ve önceden belirlenen temalar altında sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmacının veri analizinde betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Betimsel analizde veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasıdır. Betimsel analizde “betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması” olmak üzere dört aşama izlenir. (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239-240).

Çalışmanın ilk aşamasında verilerin betimsel analizi için, “zihinsel gelişim” üst teması altında, zihinsel gelişime ait beceri alanları (Sever, 2015a, s.48) ve bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinden temellendirilen beceriler (MEB, 2018, s.8) dikkate alınarak; “gözlem yapma, sınıflama yapma, eleştirel düşünme, bilgi edinimi, tahmin etme, araştırma yapma, problem çözme” olmak üzere yedi kategori/tema belirlenmiştir.

Verilerin kodlanması sırasında Ural’ın deneme kitaplarında yer alan, okurların zihinsel işlem basamaklarındaki becerileri kazanmasına yardımcı olacağı düşünülen örnekler belirlenmiş, veriler araştırmanın amacı çerçevesinde kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirilmiştir. Verilerin zenginliği nedeniyle elde edilen kodların daha iyi, düzenli bir şekilde yorumlanabilmesi ve sunulabilmesi için bazı temaların altında benzer kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuştur. Bilgi edinimi teması altında “sağlığa yönelik bilgiler, çevre-doğaya yönelik bilgiler, teknolojiye yönelik bilgiler, tarihsel ve kültürel bilgiler, kitap ve tanınmış şahsiyetlere ilişkin bilgiler, edebî bilgiler ve diğer alanlara yönelik bilgiler”; eleştirel düşünme becerisi altında “özeleştirî, ebeveyn eleştirisi, çocuklara eleştirî, sistem eleştirisi, teknoloji eleştirisi, toplumsal eleştirî, olumlu eleştirî ve eleştirel düşünmeye sevk” alt temalarına yer verilmiştir.

Veriler, çalışmayı gerçekleştiren araştırmacılar tarafından kodlandıktan sonra kodlayıcılar arası güvenilirlik Miles ve Huberman’ın (2015, s. 64) güvenilirlik formülü olan “güvenilirlik= görüş birliği sayısı/toplam görüş birliği+görüş ayrılığı sayısı” ile hesaplanmış ve güvenilirlik %96 olarak hesaplanmıştır. Güvenilirlik hesapları %70’in üzerinde çıkan.././../Fujitsu/Desktop/yöntem.docx - _msocom_2araştırmalar güvenilir kabul edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 247). Kodlamalardaki benzerlik oranının yüksek olması kodlamaların güvenilir olduğunu göstermektedir. Güvenilirlik için ek olarak incelenen kitaplardan kodlara ilişkin doğrudan alıntılar da sunulmuştur.

BULGULAR ve YORUMLAR

Araştırmada Yalvaç Ural’a ait deneme metinlerinin tümü çocukların zihinsel gelişimine olan katkısı bilgi edinimi, eleştirel düşünme, gözlem yapma, tahmin etme, araştırma yapma, problem çözme, sınıflama yapma becerileri doğrultusunda incelenmiş; Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer, Stephan Hawking Herkül’ü Döver, Başparmak Çocuklar kitaplarından elde edilen 249 örnek üzerinden bulgular oluşturulmuştur.

Türkçe Öğretiminde Zihinsel Gelişimi Destekleyen Bir Öğretim Aracı Olarak Yalvaç Ural’ın Denemeleri

Çalışma kapsamında çocuk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Ural’ın, deneme kitaplarında yer alan bazı örneklerin okurların zihinsel işlem basamaklarındaki becerileri kazanmasına, öğrenme ve anlama faaliyetlerinin gerçekleşmesine yardımcı olabileceği tespit edilmiştir. Zihinsel becerilere yönelik verilerin %50’sini oluşturan bilgi edinimi teması, yazarın metinlerde öncelikle okurlarına bilgi vermeyi amaçladığını göstermektedir. Eleştirel düşünme %23, gözlem yapma becerisinin kazanımına dayalı örnekler %9’luk bir oranla bilgi edinimini takip etmektedir. Bu durum yazarın okurlara özellikle bilgi verme, eleştirel düşünme ve gözlem yapma becerilerini kazandırmayı hedeflediğini göstermektedir. Bununla birlikte metinlerde okurların tahmin edebilmesine katkı sağlayacağı düşünülen yirmi bir örnek (%8), araştırma becerisini geliştirebilecek on dört örnek (%5), problem çözme becerisine katkı sağlayabilecek dokuz örnek (%3), sınıflama becerisi kapsamında incelenebilecek altı örnek (%2) tespit edilmiştir. Bu verilerin içerisinde problem çözme hariç diğer beceri alanlarına yönelik en çok örneğin bulunduğu kitap, “Başparmak Çocuklar”dır.

Tablo 1. Yalvaç Ural’ın deneme kitaplarında zihinsel gelişim beceri alanlarına yönelik veriler

	Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer	Stephan Hawking Herkül’ü Döver	Başparmak Çocuklar	Genel Toplam
Bilgi Edinimi	22	24	71	117
%	19	21	60	50
Eleştirel Düşünme	14	15	30	59
%	24	25	51	23

Gözlem Yapma	4	5	14	23
%	17	22	61	9
Tahmin Etme	5	6	10	21
%	24	29	47	8
Araştırma Yapma	4	4	6	14
%	29	29	42	5
Problem Çözme	1	5	3	9
%	11	56	33	3
Sınıflama Yapma	1	2	3	6
%	17	33	50	2
Toplam	51	61	137	249

Grafik 1. Yalvaç Ural'ın Deneme Kitaplarında Zihinsel Gelişim Beceri Alanlarına Yönelik Veriler**Bilgi edinimi**

Yalvaç Ural'ın deneme kitaplarında, genç okurun ilgisini çekebilecek, onların yaşantılarına katkı sağlayabilecek, bilgi dağarcıklarını zenginleştirebilecek ve onların genel kültürlerini arttırabilecek nitelikte konular işlendiği saptanmıştır. Metinde işlenen konular kitaplardan (%39) tanınmış şahsiyetlere (%16), farklı alanlardaki pek çok bilgidan (%12) edebiyata (%9), tarihsel ve kültürel öğelerden (%9) teknolojiye (%8), doğa ve çevreden (%4) sağlığa (%3) değin yüz on yedi çeşitli bilgiyi kapsamaktadır.

Tablo 2. Yalvaç Ural'ın deneme kitaplarında bilgi edinimine yönelik veriler

	Temel Reis Ispanağı Yoğurtsuz Yer	Stephan Hawking Herkül'ü Döver	Başparmak Çocuklar	Genel Toplam
Kitap Tanıtımı	12	6	28	46
%	54	26	40	39
Tanınmış Şahsiyetlerle İlgili Bilgiler	2	3	14	19
%	10	12	20	16
Diğer Alanlara Yönelik Bilgiler	1	5	8	14
%	4	21	11	12

Edebi Bilgiler	1	2	7	10
%	4	8	10	9
Tarihsel ve Kültürel Bilgiler	1	5	4	10
%	4	21	6	9
Teknolojiye Yönelik Bilgiler	1	0	8	9
%	4	0	11	8
Çevre-Doğaya Yönelik Bilgiler	2	2	1	5
%	10	8	1	4
Sağlığa Yönelik Bilgiler	2	1	1	4
%	10	4	1	3
Toplam	22	24	71	117

Ural, kitaplarında özellikle okunmasında fayda gördüğü belli başlı kitapları okurlarına tanıtarak onların kültürlenmesine, bilinçlenmesine, ruh ve düşünce evreninin genişletilmesine aracılık etmektedir. Bu doğrultuda okurlarına en çok “*kitap*”lara yönelik bilgiler vermiştir. Yazar çocuklara kitap sevgisi aşılamaya çalışmış, onların dünya klasiklerini tanınmasını, bilim kitaplarıyla ilgilenip bilim dünyasına merak salmasını ve de onların eleştirel okur olma yolunda ilgilerini çekebilecek nitelikte kitaplardan haberdar olmalarını sağlamıştır. Yazarın okurlarını kitaplar hakkında bilgilendirdiğini gösteren örnekler,%39'luk bir orana sahiptir. Buradan yazarın, okurlarının okuma sevgisi, okuma alışkanlığı ve eleştirel okuma becerisi kazanımlarına hizmet ettiği anlaşılabilir.

“*Cihannüma Kâtip Çelebi'nin bir kitabının adı. Bu kitap aynı zamanda ülkemizde ilk baskı makinesini getiren İbrahim Müteferrika'nın yayınevinde eski harflerle bastığı ilk kitap. Dünya kitabı anlamına geliyor. Yani sizin anlayacağınız bir harita kitabı*” (Ural, 2014, s.58).

“Çocukların Önünde Yazışmayalım Hakkı Abi!” adlı metinden alınan örnekte yazar, “Cihannüma” adlı kitabı okurlarına tanıtmıştır. Metinde kitabın anlamı, yazarı, içeriği, matbaada basılan ilk kitap olduğu yönündeki birçok bilgi okura sunulmuş; okurlar tarih, edebiyat ve kavram bilgisini kapsayan farklı disiplinlerdeki yeni öğrenmelerle buluşturulmuştur. Metin bir paragrafı dahi denemenin niçin bilgi verici metin türleri kapsamında değerlendirildiğini okuruna kanıtlamaktadır.

“Sakızlar tatlandırıcı, renklendirici, kauçuk ve sentetik reçineden oluşur... Biliyorsunuz, ne yazık ki atılan kısmın kauçuk olan yanı oksijenle yapışkan özelliğini kaybedip doğaya karışırken sentetik reçine beş altı yılda yok olmuyor” (Ural, 2014, s.125).

Yukarıdaki örnek,sakız atma davranışının işlendiği bir metinden alınmıştır.“Sakız Atıcıları'nı Nasıl Bilirsiniz?” adlı metinde yazar, okurlarına sakızı oluşturan hammaddeleri tanıtmıştır. Ural, sakızdan yola çıkarak; kullanıldıktan sonra atıklara dönüşen bu hammaddelerin doğaya karışma gibi bir süresi olduğu, bu sürenin atıktan atığa değiştiği ve doğaya karışmayan atıkların çevre kirliliği yaptığı yönündeki bilgileri çocuklara aktarmıştır. Metinden edinilen bilgilerin okurların zihinsel gelişimlerine katkı sağlaması ve onlarda çevre bilinci oluşturması beklenmektedir. Ayrıca yazar öykünebilecekleri karakterlerin hayatları hakkında da okurlarını bilgilendirmiştir. Bunu yaparken metinlerinde bahsini ettiği karakterlerin hangi özelliklerini (bilim aşkı, mücadele gücü, yaşama sevinci, kültür taşıyıcılığı misyonu vb.) okurlarına kazandırmak istiyorsa bireylerin o yönünü vurgulamaya dikkat etmiştir. Bu bölüm tüm verilerin %16'lık bir kısmını kaplayarak kitaplardan sonra en çok bilgi verilen ikinci kısım olmuştur.

Yaşadığı talihsiz kaza bile yıldıramadı onun yükselişini. Çok önemli görevlerde bulundu. Her şeyin altından başarıyla kalktı. Yazar oldu. Ülkemizin saygıdeğer bir milletvekili olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi sıralarında oturdu. O çok iyi bir “Milliyet Çocuk” ve “Milliyet Kardeş” dergisi okuruydu hem de ödüllü bir okur. Şafak, 2012 yılında ABD Dışişleri Bakanlığı “Uluslararası Cesur Kadınlar Ödülü”ne layık görüldü. Ödülü 8 Mart Kadınlar Günü’nde ABD Başkanı’nın eşi Michelle Obama’nın ve Hillary Clinton’ın elinden aldı (Ural, 2014, s.10).

“Merhaba Küçük Kızım Şafak” adlı metinde yazar Pavey’in küçüklüğü, geçirdiği vehim trafik kazası, milletvekili olma süreci, “Uluslararası Cesur Kadınlar Ödülü”ne layık görülmesi gibi onun geçmişi, kariyeri ve karakteriyle ilgili pek çok bilgiyi okuruyla paylaşmıştır. Ural, ülkelerini başarılarıyla temsil etmenin gururunu ve zorluklara rağmen azmin ve inancın gücünü okurlarına anlatmak için metinde çocukların karşısına onlara örnek olabilecek nitelikte başarılı bir profil çıkarmıştır. Ural bu örnekte çocuk okurların öykünebilecekleri bir karakter üzerinden onların bilgi birikimlerini geliştirmektedir.

Metinlerde okurlara sunulan tüm bilgiler açıklayıcı anlatım tarzıyla kaleme alınmıştır. Ancak yazar metinlerinde bilimsel ve kültürel konulardan bahsettiği örneklerde daha resmi ifadeler kullanırken kitapların ve kişilerin tanıtıldığı örneklerde daha doğal ve merak uyandırmaya yönelik samimi, öznel bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Bu durum çocukların her iki anlatım tarzını tanıması açısından önemlidir. Yazarın anlatım tarzında meydana gelen bu değişikliklerin, okurların dil becerilerini kullanırken farklı üsluplar kullanmayı denemesine ve türe ya da içeriğe göre anlatım biçimini değiştirebilme yetisi kazanmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Eleştirel düşünme becerisi

Ural, deneme metinlerinde okurunun karşısına çok yönlü düşünme becerisinin getirdiği eleştirel bir kimlikle çıkmaktadır. Eleştirel beceri kazanımları yazarın denemelerinde bilgi vermeden sonra ilk göze çarpan unsur olma özelliğini taşımaktadır. Yazar, metinlerdeki eleştirilerini genellikle genç okuru ilgilendiren ya da bireysel ve toplumsal anlamda onlara katkı sağlayacağını düşündüğü, gözlemlediği olgular içerisinden seçmiştir. Genellikle eleştiriler bir değer eksikliğinin fark edilmesi üzerine yapılmış ancak eleştirilerin altında yatan değerler, okuyucuya doğrudan ifade edilmeyerek okuyucunun belli bir düşünme ve kavrama sürecinden sonra bilgiye kendisinin ulaşması beklenmiştir.

Yazar eleştirel söylemlerinde farklılıklara karşı saygınlığını yitirmeden, savunduğu fikre karşı tarafsızlığa girmeden demokrat bir tutum sergilemiştir. Bazı metinlerde eleştirilerini okuruna aktarırken bazılarında ise okuyucuyu sorunlara karşı duyarlı ve çözümcü olmaya yönlendirmiştir. Çözümüne dayalı fikirlerin sunulduğu örnekler, eleştiri yapabilme becerisinin kazanımlarının yanı sıra yaratıcı düşünme becerisinin kazanımlarına da ulaştıracak nitelikler barındırmaktadır. Metinlerdeki örneklerin çocukların olaylara ve durumlara eleştirel bakabilme, problemi tanımlama, yanlışı eleştirme becerilerini geliştireceği düşünülmektedir. O, bu yönüyle denemenin birincil özelliğini yansıtırken zihinsel beceri kazanımlarına ulaşmak için sistemi, ebeveynleri, toplumu ve dahi kendini eleştirerek eleştirinin nasıl yapılacağına dair okurlarını zihinsel bir yolculuğa çıkarmaktadır.

Tablo 3. Yalvaç Ural'ın deneme kitaplarında eleştirel düşünme becerisinin gelişimine yönelik

	Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer	Stephan Hawking Herkül'ü Döver	Başparmak Çocuklar	Genel Toplam
Toplumsal Eleştiri	6	5	3	14
%	43	33	10	24
Eleştirel Düşün. Sevk	1	1	8	10
%	7	7	27	17
Sistem Eleştirisi	3	2	3	8
%	22	14	10	14
Ebeveynleri Eleştirme	2	2	3	7
%	14	13	10	12
Olumlu Eleştiri	2	0	4	6
%	14	0	13	10
Teknoloji Eleştirisi	0	0	6	6
%	0	0	20	10
Özeleştiri	0	5	0	5
%	0	33	0	8
Çocuklara Eleştiri	0	0	3	3
%	0	0	10	5
Toplam	14	15	30	59

Metinlerde yer alan elli dokuz eleştiri örneği çalışma kapsamında; toplumsal eleştiri (%24), eleştirel düşünmeye sevk (%17), sistem eleştirisi (%14), ebeveynleri eleştirme (%12), olumlu eleştiri (%10), teknoloji eleştirisi (%10), özeleştiri (%8), çocuklara eleştiri (%5) olmak üzere gruplandırılmıştır. Ural metinlerinde eleştirilerini öncelikle topluma yöneltmiştir. Yazarın bu örneklerle, okurlarını hem buldukları toplumun kültür mirasını korumaya hem de toplumun geleneksel yanlışlarını düzeltmeye yönlendirdiği görülmektedir. Daha sonraki %17'lik bölümde ise Ural, doğrudan bir eleştiri yapmayarak okurunu eleştirel düşünmeye sevk etmiştir. Sistemlerin eleştirildiği örneklere bakıldığında yazarın amaçlı ve planlı olarak oluşturulmuş kurum, kuruluş, düşünce platformu ya da herhangi bir yapılanmayla alakalı eleştirilerini dile getirdiği görülür. Ural bu eleştirileriyle işleyişini beğenmediği sistemleri okuruna aktarırken insanlığa kabul ettirilmeye çalışılan küresel düzene karşı okurlarını uyarmaktadır.

Sözlüklerde "bayram çocuğu" nun karşısında şöyle yazar: Aşırı yersiz sevinen çocuk. Bu açıklama beni her zaman çok rahatsız etmiştir. Birincisi çocukları yalnızca bayramlarda sevindiren bir toplum

olduğumuzu yüzümüze vurduğu için. İkincisi de çocukların sevinebilmesinin bir yeri ve zamanı olduğu düşüncesini bizlere benimsettiği için... Oysa bütün bu saçma kurallar çocuklarımızla aramıza bir mesafe koyarak kendi otoritemizi onlara kabul ettirme çabamızdan başka bir şey değildir. Ne yazık ki pek çok öğretmenimiz de zaman zaman bu davranış biçimini istemeden de olsa benimsemiştir. “Aşırı sevinmek” sözü bence yanlış bir söz. İnsan belki boş yere sevinebilir, sevinci boşa gidebilir, ama sevinmenin aşırısı ya da azı olmaz... (Ural, 2014, s.52).

Yazar “Bayram Çocuğu” adlı metinde kalıplaşmış bir ifadenin doğruluğunu irdeleyerek bu söylemin altında yatan toplumsal bir yanıla dikkatçekmektedir. Mutluluk duygusunun yerinin, zamanının, azının, çoğunun olmayacağı; çocukların duygularını ifade etmede özgür bırakılması gerektiği mesajı verilmektedir.

Gözlem yapma becerisi

Gözlem becerisi kapsamında ele alınan örneklerde Ural’ın zaman içerisinde değişen durumları ve dikkat gerektiren ayrıntıları betimlemelerden, kıyaslamalardan, sayısal verilerden, örneklendirmelerden faydalanarak okurlarına aktardığı görülmektedir. Yazar geçmiş ve bugün arasındaki farkları, bireylerin tutumlarını, gençlerin ilgi alanlarını, teknolojinin getiri ve götürülerini, doğayı ve hayvanları gözlemleyerek okurunu gözlem yapmaya teşvik etmekte, bu becerinin kazanımının kendisinde yarattığı açımları okuruna da hissettirmektedir.

Yazarın metinlerde fark ettiği olgular sonrasında düşünme sürecine girip gözlemleriyle ilgili araştırma yapması gözlem becerisinin nasıl geliştirilebileceğini okurlarına yansıtması bakımından son derece önemlidir. Kitaplarda gözlem yapma becerisinin kazanımlarını yansıttığı düşünülen yirmi üç örnek tespit edilmiştir. Elde edilen bulguların on dört tanesi “Başparmak Çocuklar” kitabında saptanmış olup diğer kitaplara nazaran yazarın bu kitapta gözleme daha fazla yer verdiği belirlenmiştir.

İki çocuk TV2de film izliyor, ben de onları... Nelere gülüp neleri taklit ettiklerine, birbirlerine nasıl ateş edip sürekli tekrarlanan replikleri birbirlerine nasıl ve hangi hareketlerle söylediklerine bakıyorum. Biri bir ara yerinden fırlıyor ve babasının göbeğine ateş ediyor. Sonra yerine oturup arkadaşına, ‘Beynini nasıl patlattım, değil mi?’ diyor. Öteki çocuk ellerini açarak ‘Boom! Pööört!’ diye bağırıyor (Ural, 2016b, s.44,47).

“Bilgisayarda Bir Oyun Değildir Savaş” adlı metnin girişinde yazar, çizgi film izleyen çocukları gözlemlemiş onların her hareket ve cümlesini detaylarıyla okura tasvir etmiştir. İki çocuğun televizyon izlerken kendi aralarında gelişen diyalogları ve çocukların ebeveynlerine karşı sergiledikleri hareket ve tavırları okura aktaran Ural, bu gözlemleri neticesinde gençlerin günlük hayatlarında adeta savaşıyorlar fark etmiş ve televizyondaki savaş sahnelerinin ve bilgisayar oyunlarının gençleri nasıl şiddete yönlendirdiğini anlatmıştır. Yazar metninde düşünmeyen, araştırmayan çocukların yetişmesi ve gençlerde şiddet eğilimlerin oluşması için bu durumun birileri tarafından tasarlandığını öne sürmüştür. Ayrıca yazar, metinde teknolojiyle yapılmaya çalışılan bilinçaltı algı operasyonunun gençlere yaşattığı süreçleri ve onların duygusal deformasyona uğrayan ruhlarını gözlemlerken bu durumun ülkenin geleceği için nasıl bir tehdit oluşturduğunu keşfetmiş ve okurları üzerinde farkındalık uyandırmaya çalışmıştır. Yaşanılan çağa ve çağın getirilerine dikkatli bakarak teknolojik yenilikleri sorgulama, bunun için de daha çok gözlem yapmanın gerekliliğine inanma bu metnin çocuklara kazandırabileceği becerilerdir.

Tahmin etme becerisi

Yalvaç Ural, tahmin etme becerisinin örneklerini yansıttığı metinlerinde tahmin ettiği olguları okuruna doğrudan sunmayıp tahminlerini önceki gelişmelerle yenilerinin bağlantısını kurarak yapılandırmıştır.

Metinlerde tahmin etme becerisinin gelişimini destekleyen yirmi bir örneğin tümü bilimsel verilerden ve yazarın gözlemlerinden elde edilmiş örneklerdir. Örnekler okurlara ileriye görme yetisi kazandırmanın yanı sıra gündelik yaşamlarını daha dikkatli irdeleme, sebep-sonuç ilişkileri kurma ve yorumlama becerilerini kullanma gibi beceri alanlarını destekleyerek okurların zihinsel gelişimini hızlandırabilecek niteliktedir.

“Bu da çocukların gelecekte, çocuk edebiyatında olduğu gibi, kendi seçtikleri ürünlerle kendi dünyalarını besleyip geliştireceklerinin gösteriyordu. Her şeye karşın, çocuklarımızın kendi geleceklerini, istekleri doğrultusunda belirleyeceklerinin müjdesiydi...” (Ural, 2014, s.64).

“Yeni Bir Masal 101 Dalmaçyalı” adlı metinde bahsedilen filme yönelik yapılan test uygulaması yazar tarafından beğenilmiş, bu uygulamadan doğabilecek olumlu sonuçlar kaleme alınmıştır. İncelenen örnekte, gelecekte çocuk filmlerinin de çocukların istekleri doğrultusunda gelişeceğine yönelik bir tahmin söz konusudur. Yazar “çocuk edebiyatında olduğu gibi” sözüyle tahminini önceki tecrübelerinden yararlanarak yaptığını belirtir. Önceki tecrübelerden ve verilerden yapılan bir çıkarım, tahmin etme becerisinin temel ölçütüdür. Metinler, tahmin etme becerisinin tahmin durumunu temellendirmeye dayalı olarak desteklemesi bakımından önemlidir.

Araştırma yapma becerisi

Yalvaç Ural, araştırma yapma becerisini yansıttığı örneklerinde öncelikle okurlarına kendi merak ettiği hususlardan bahsetmiş, merakının peşinden gidip bilgiye ulaştığı zaman yaşadığı mutluluğun tarifini yaparak okuruna da bu zevki hissettirmeye çalışmıştır. Yazarın örnekleri, araştırma yapmada en gerekli olgu olan “merak” duygusunun peşinden gitmenin önemi üzerine yapılandırılmıştır. “Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer” metninde (Ural, 2014, s.27), merak duygusunun bireyleri geliştireceğinden ve bilinçlendireceğinden bahseden yazar, araştırma yapmanın kazanımlarını kitabında net bir biçimde ortaya koymuştur.

Metinler; araştırma yapma becerisini destekleyen on dört örnekle okurları zihinsel olarak geliştirirken aynı zamanda onların öğrenme isteklerini de harekete geçirir, kendi öğrenmelerini yönetmelerine imkân tanır ve böylelikle okurların öğrenmeyi öğrenme kazanımlarına ulaşmasını da kolaylaştırır.

“Yıllar önce kınayla ilgili bir araştırma yapmış ve elleri boyayan bunca bitki varken, neden kınanın seçildiğini araştırmıştım. Sonra öğrendim ki...” (Ural, 2014, s.18).

Yazar “Elleri Kınalı Çocuk” adlı metinde ellerine kına yaktığı için pişman olan bir okurunun mektubuna cevap vermektedir. Mektup cevaplanırken yazarın okurlarına sunduğu bilgiler araştırmalar sonucu elde edilen nesnel verilerdir. Yazar okurlarının araştırma becerisine yönelik kazanımlarını desteklemek için konuyla ilgili araştırma yaptığını metinde özellikle ifade etmiş, bilimsel verilerin ışığında araştırma yapmanın önemi, gerekliliği konusunda okurlarının hazırbulunuşluğunu artırmıştır. Bu metnin öğrencileri sorgulamaya ve merak edileni bilimin ışığında araştırmaya sevk edeceği düşünülmektedir.

Problem çözme becerisi

Yazar, eserlerinde eğitimle ilgili bir engeli veya sosyal hayatta yaşanan bir tıkanıklığı fark edip bunların üstesinden gelebilmek için başka kişilerin ya da kendisinin bulduğu çözümleri okurlarına aktarmıştır. Metinlerde okurlara sunulan çözümler ya bir eksikliği yahut bir aksaklığı gidermeye yöneliktir. İhtiyaçlar ve problemler bireyleri aktif kılarak onları yaratıcılık becerilerini kullanmaya iter. Ural’ın problemlere karşı tutumu çözüm odaklıdır, şikâyetçi değil üreticidir. Bu yönüyle okurlara karşılaştıkları problemlere karşı çözüme gayretli ve kararlı olmaları gerektiği mesajı verilirken, çocuklar pasif değil aktif olmaya özendirilmektedir.

Metinlerde problem çözme becerisine yönelik saptanan dokuz örneğin okurların problem çözme becerisinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

“Evladım baban parayı sokaktan toplamıyor!”, “Biz burada para basmıyoruz!”, “Ağaçtan mı topluyoruz yavrum”... Tüm bunları iştmeden, paralanmadan paralanmanın yolu evde çalışmaktır. Bence önce ayakkabıları temizleyip boyayarak işe başlayabilirsiniz. Siz bir çalışmaya başlayın, önünüzde inanamayacağınız kadar çok iş alanı açılacağına tanık olacaksınız (Ural, 2016a, s.34).

Yazar “Baban Parayı Sokaktan Toplamıyor!” adlı metninde harçlık sorununu konu edinmiştir. Aileler ve çocuklar arasında gelişen parasal kaynaklı bu problemin yazara göre çözümü çalışmaktır. Problemi kanıksamayıp problem durumuna karşı duyarlı olunması çözüm üzerinde düşünmeyi sağlayacağından yazar, okurlarının ailelerinden işittikleri laflara karşı vurdumduymaz olmamaları gerektiğini, bu olumsuz durumun önüne geçmek için çalışmalarını gerektiğini onlara hatırlatır. Çözüm üreten, fikir geliştiren bireyler olma yolunda onları gayretlendirir. Metnin, okurlarını problemler üzerinde

düşünmeye ve çalışmak suretiyle problemlerin üstesinden gelmeye sevk edeceği düşünülmektedir. Çocuk okurların karşılaşılabilecekleri problemlerde çözümcü ve üretken olmaları onların zihinsel gelişimlerini desteklemeye yarayan unsurlardandır.

Sınıflama yapma becerisi

Sınıflama işlemine yönelik örnekler metinlerde genellikle bir problemi tanımlamaya çalışırken kullanılmış; böylelikle problem analiz edilerek daha doğru konumlandırılmaya çalışılmıştır. Problemin bütünle ilişkisini ortaya koymak, ayırıştırma yapabilmeyi, gruplanabilecek öğeleri fark etmeyi gerektirir. Okurların metinde karşılaştıkları sınıflama örneklerinin onların olayları tanımlarken daha farklı daha işlevsel bir bakış açısı geliştirebilmelerine, çözümlene yöntemini kavrayıp kullanabilmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Metinlerde sınıflama becerisinin gelişimine hizmet edeceği düşünülen altı örnek belirlenmiştir.

“Hatta bu derterli türlerine, yaş gruplarına, içeriklerine, teknolojik yapılarına göre sıralayabiliriz. En basit biçimiyle yapılacak bir sıralama, kriminal bilişim suçları ve gülmece ağırlıklı kandırmaca suçlarını içeriyor” (Ural, 2016b, s.60).

Yazar bilişim suçlarını ele aldığı metninde bu suçları, kendi arasında bir sınıflamaya tabi tutmuş, belli özellikleri kapsamında onları gruplandırmıştır. Teknoloji kaynaklı bir problemi tanımlarken yapılan böylesi bir analiz, problemin boyutunu doğru görmeyi sağlayacağı gibi aynı zamanda çözümü için atılacak hamleleri de kolaylaştırır. Sınıflama becerisinin kazanımı zihinsel gelişimin bir yansıması ve destekleyicisidir. Bu örneğin okurların gözlem ve sorunlarına doğru bakış açısıyla yaklaşmayı öğrenmeleri, geneli özele indirgeyebilmeleri ve ortak noktaları belirleyip gruplayabilme becerilerini kazanmaları için önemli bir veri olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bilgi verici metin türleri, yeni öğrenmelere kaynaklık ederek okurlarının zihinsel gelişimlerini destekler. Bu türler içinde yer alan deneme, tür özellikleri itibariyle Türkçe öğretim programında hedeflenen üst düzey zihinsel becerileri çocuklara kazandırabilecek niteliktedir. Bu noktadan hareketle Yalvaç Ural’ın kaleme aldığı deneme kitapları incelenmiş, deneme metinlerinin çocuk okurların zihinsel gelişimlerine katkı sunacağı düşünülen örnekleri “bilgi edinimi”, “eleştirel düşünme”, “gözlem yapma”, “tahmin etme”, “araştırma yapma”, “problem çözme”, “sınıflama yapma” becerileri doğrultusunda sınıflandırılmıştır.

“Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer”, “Stephan Hawking Herkül’ü Döver” ve “Başparmak Çocuklar” adlı kitaplarda yer alan 103 metinde, okurların bilgi edinimine kaynaklık edecek nitelikte 117 örneğe yer verilmiş, incelenen metinlerde en çok bilgi verme yönüyle okurların zihinsel gelişimlerinin desteklenebileceği belirlenmiştir. Sağlık, doğa, edebiyat, teknoloji, tanınmış şahsiyetler, kitaplar ve farklı alanlardaki bilgilerin konu edinildiği bilgi edinimi örnekleri, verilerin %50’lik bir kısmı oluşturmuştur. Metinlerde en çok (%39) kitaplar hakkında bilgilendirmeler yapılarak okurların bilgi dağarcıklarının bu yönde geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca yazar kitapları tanıttığı örneklerde, incelediği ya da okuduğu kitapları beğenip beğenmeme nedenlerinin de okurlarına aktararak onların okuma alışkanlığı ve eleştirel okuma becerisi kazanmasına okuma kültürü edinmesine aracılık etmektedir.

Zihinsel gelişimin beceri alanlarından biri olan eleştirel düşünme becerisi, her üç kitapta da bilgi ediniminden sonra en çok örneğin tespit edildiği alandır. 59 eleştirel örneğiyle diğer beceri alanları arasından %23’lük bir orana sahip olan eleştirel düşünme becerisine yönelik veriler; yazarın okurlarını eleştirel düşünmeye, sorgulamaya, olaylara farklı cephelerden bakabilmeye yönlendirdiğini göstermektedir. Yazar eleştirilerinin %24’lük bir bölümünde eleştirilerini topluma yöneltmiş, %12’lik bir kısmında da ebeveynleri eleştirmiştir. Metinlerde bu iki eleştirel alanından elde edilen verilerin çokluğu, Ural’ın kitapları aracılığıyla çocukları toplumun yanlış tutumlarından ve ailelerinin yanlış davranışlarından korumaya ve onları bilinçlendirerek daha doğru davranmaya yönlendirmeye çalıştığının kanıtıdır. Ayrıca okurlarına, çevrede gözlemledikleri hataları düzeltme misyonunu da yükleyen yazar; onları kendi hayatlarında etkin ve işlevsel olmaya, problemleri çözme yolları hakkında düşünmeye sevk etmektedir.

Eleştirel düşünme becerisi, sorgulama becerisinin bir getirisi. Yazar, metinlerinde okurlarının eleştiri yapmasını kolaylaştırmak için bazı örneklerde doğrudan eleştiri yaptıktan sonra çocuk okurları çevrelerini sorgulamaya yani eleştirel düşünmeye (%17) yönlendirmiştir. Yazarın bu tutumu okurları çok yönlü düşünebilme becerilerini kullanmaya teşvik ederken aynı zamanda onların değerlendirme becerilerini de geliştirir. Yazar, bu sayede okurlarının doğru karar verip iyi olanı seçebilme yetilerinin gelişimine de aracılık edebilmektedir.

Ural metinlerinde okurlarına gözlem yapma, analiz etme, tahmin etme, araştırma yapma, problem çözme alanlarına yönelik çok sayıda örnek sunmaktadır. Elde edilen bulgulara göre araştırma yapma, gözleme, tahmin etme, problem çözme, sınıflama yapmaya dayalı örnekler zihinsel gelişimin beceri alanlarına dayalı örneklerin %27'sini oluşturmaktadır. Yazar metinlerinde araştırmalarının ve gözlemlerinin sonucunda tahminler yürütmüş, analizler yapmış, problemlere çözümler üretmiş ve çocuk okurları sıklıkla merak etmeye, araştırmaya, çevrelerini gözlemlemeye yönlendirmiştir.

İncelenen kitaplar arasında “Başparmak Çocuklar” kitabı zihinsel gelişime daha çok örnek veri sunması yönüyle öne çıkmaktadır. “Başparmak Çocuklar” kitabı problem çözme becerisi hariç diğer beceri alanlarının tümünde en çokveriye kaynaklık eden kitaptır. Yazar diğer kitaplarında olmayan edebiyata yönelik bilgileri de bu kitabında aktarmış olması eserin aynı zamanda okurların edebi bilgi birikiminin oluşmasına katkı sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Ural yine bu kitabında teknolojik yeniliklerle ilgili okurlarını bilgilendirmeyi hedeflemiş, teknolojinin faydaları kadar olumsuz yönlerinden de bahsederek teknolojinin tehlikelerine karşı çocukları bilinçlendirmiştir.

Çalışma kapsamında Ural'ın “Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer”, “Stephan Hawking Herkül'ü Döver” ve “Başparmak Çocuklar” adlı deneme kitaplarının Türkçe Öğretim Programı'nın amaçlarına ve zihinsel gelişimi destekleyen becerilerin kazanımına hizmet edebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bilgi verici metin türlerinden olan denemenin çocukların zihinsel beceri alanlarına yönelik olumlu katkısını ortaya koyan veriler, deneme türünün Türkçe dersinin hedeflerini gerçekleştirmede bir araç olarak kullanılabilmesi sonucuna ulaşılmasını sağlamıştır. Çalışmada Türkçe öğretimi kapsamında zihinsel becerilerin kazanımına yönelik faaliyetlerin sadece ders kitaplarındaki metinlerle sınırlı kalmamasının gerekliliği ve nitelikli deneme metinleriyle çocukları daha sık buluşturmanın önemi ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Deneme türünün çocuk edebiyatı alanında diğer türler arasında ihmal edildiğini ve kazanımları açısından çocuklar için türün öğretiminin önemli bir gereksinim olduğunu belirtmesi yönüyle Şahbaz (2008) bu çalışmanın yazılış amacını destekler. Türkçe öğretiminde deneme türünden daha çok istifade edebilmek adına çocukların ilgisini çekebilecek nitelikteki seçkin eserleri onlarla buluşturmak gerekir. Çocuklar için yazılmış denemelerde aranan ölçütleri ifade etmesiyle Avcı (2014)'nın, denemenin çocuklar için en az hikâye türü kadar anlaşılır olduğunu aktarması açısından Palavuzlar (2009)'ın ve Karakuş Tayşi (2014)'nin çalışmaları bu çalışmaya dayanak oluşturmuştur. Ural'ın eserlerinin konu edinildiği çalışmalar (Oran, 2015; Karagöz, 2015; Otmar, 2017; Sülün, 2011; Sülün Özyar, 2012 vb.) incelendiğinde araştırmacıların dil becerileri ve söz varlığı doğrultusunda incelemeler yaptığı görülmüştür. Bu konular kapsamında Ural'ın deneme kitapları da incelenmiş ancak eserlerin zihinsel becerileri geliştiren yönünden söz edilmemiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla yalnızca Fırat (2018)'in çalışması denemelerin zihinsel becerileri geliştiren yönünden ve Türkçe öğretiminde kullanımının öneminden bahsetmektedir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, bahsi geçen çalışmanın verileriyle örtüşmekte ve çalışmanın verileri bu araştırmayı desteklemektedir.

KAYNAKLAR

- Akbayır, S. (2003). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Semih Ofset.
- Arslan Gürsel, A. ve Tertemiz, N. (2004). İlköğretimde bilimsel süreç becerilerinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 479-492.
- Baş, B. (2010). Söz varlığının oluşumu ve gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 137-159.
- Başaran M. ve Akyol, H. (2009). Okuduğunu anlama ve metne karşı geliştirilen tutum üzerinde metnin bilgi verici ya da hikâye edici olmasının etkisi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 11-23.

- Cemiloğlu, M. (1998). *Türkçe öğretimi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Demirel, Ş., Çeçen, M., Seven, S., Tozlu, N. ve Uludağ, M. (2010). *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Er, Z. F. (2019). *Türkçe öğretiminde bir öğretim aracı olarak Yalvaç Ural'ın denemeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Muğla.
- Fırat, H. (2008). Çocuk romanlarında sosyal yaşama yönelik eğitsel öğeler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, 20, 87-102.
- Fırat, H. (2018). Çocuk edebiyatı ve Türkçe öğretiminde denemenin yeri. Çer, E. (Ed.), *Çocuk ve Kitap* içinde (s.13-36). Ankara: Eğiten Kitap
- Forster, N. (1994). Theanalysis of companydocumentation. C. Casselland G. Symon (Eds.) *Qualitativemethods in organizationalresearch: A praticalquide*. London: Sage.
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebi ürünlerden yararlanma. *TÜBAR*, XXVII, 342-369.
- Gündoğdu, A. E. (2012), *Türk çocuk yazınında söz varlığı-derlem tabanlı bir uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Mersin.
- Güneş, F. (2016). Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar Modeller. Ankara: Pegem Akademi.
- Karadüz, A. (2010). Dil becerileri ve eleştirel düşünme. *TurkishStudies*, 5(3), 1566-1592.
- Karakılıç, S. (2018). *Kitap okumanın öğrencilerin matematik başarısı ve problem çözme becerisi üzerine etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Trabzon.
- Karakuş Tayşi, E. (2014). *İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin hikâye ve deneme türü metinlerindeki okuduğunu anlama becerilerinin karşılaştırılması (Kütahya ili örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Karagöz, B. (2015) *Yalvaç Ural'ın eserlerinin tematik açıdan incelenmesi ve eserlerinde çocuk eğitimiyle ilgili temel değerler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Kılıç, Y. (2008). *Deneme türünün ışığında Montaigne'in denemelerinin eğitimsel gücü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara
- Konar, E. (2006). Çocuk gelişiminde kitabın önemi, S. Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 463-468). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Miles, M. B ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi*(çev. Sadegül Akbaba Altun, Ali Ersoy). Ankara: Pegem Akademi
- Ocak Anliak, Ş. (2004). *Farklı eğitim yaklaşımları uygulayan okul öncesi eğitim kurumlarında kişiler arası zihinsel problem çözme becerisi programının etkisinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.
- Oran, G. (2015). *Yalvaç Ural'ın çocuk kitaplarında değer eğitimi ve bu eserlerin Türkçe öğretimine katkısı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Uşak. 248
- Otmar, Ö. (2017). *Yalvaç Ural'ın çocuk yapıtlarının evrensel değerler bakımından incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Özden, Y. (2010). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, O. (2011). Çocukta bilme dürtüsünün gelişimi. Sever, S., Aslan, C., Kanat Soysal, Ö., Canlı, S., Önal, Ş., Çıldır, B., Karagül, S., Doğan, B. N., İnce Samur Ö. (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 23-28). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Palavuzlar, T. (2009). *Hikâye ve deneme türü metinlerde okuduğunu anlama becerisinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Edirne.
- Senemoğlu, N. (2002). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Sever, S. (2015a). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2015b). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Sülün, G. (2011). Yalvaç Ural'ın çocuk kitaplarının çocuğun dil gelişimine katkısı Sever, S., Aslan, C., Kanat Soysal, Ö., Canlı, S., Önal, Ş., Çıldır, B., Karagül, S., Doğan, B. N., İnce Samur Ö. (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 901-908). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Sülün Özyar, G. (2012). *Okuma becerisinin geliştirilmesi ve çocuğun dil-kavram gelişmesi bağlamında Yalvaç Ural'ın çocuk kitapları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Şahbaz, N. K. (2008). Çocuk edebiyatında ihmal edilmiş bir edebi tür: deneme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 189–203.
- Tan, M. ve Temiz, B. K. (2003). Fen öğretiminde bilimsel süreç becerilerinin yeri ve önemi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(13), 89-101.
- Ural, S. (2015). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. Gönen, M. (Ed.), *Çocuk Edebiyatı* içinde (s.33-56). Ankara: Eğiten Kitap.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yörükoğlu, A. (1984). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İNCELENEN KİTAPLAR

- Ural, Y. (2013). *Stephan Hawking Herkül'ü döver*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ural, Y. (2014). *Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz yer*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ural, Y. (2015). *Başparmak çocuklar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Extended Abstract

Children's books, which meet the two basic needs of the child, such as learning and fun starting from the preschool period, enrich the lives of children and enable them to achieve many gains in different development areas. Essay, which is one of the informative (instructive) text types, is substantially effective in children's critical and creative thinking, problem solving and similar mental skills. Essay is a literary genre that should be emphasized in terms of its contribution to the development of children. On the other hand, the fact that essay texts are not included in Turkish textbooks and the number of authors who write essays for children and the number of academic researches on the subject indicate that this genre is neglected. In this direction, the study aims to reveal the importance and necessity of using essay texts in Turkish lessons as a tool that facilitates the achievement of Turkish teaching and supports mental development. It is thought that this study, which examines the contribution of the essay type to the mental development of children, will contribute to the field with its findings, and especially encourage teachers and parents to benefit from the essay type. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in this study. The documents examined are the books named "Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer, Stephan Hawking Herkül'ü Döver, Başparmak Çocuklar" by Yalvaç Ural, one of the important writers of Turkish children's literature. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in this study. The documents examined are the books named "Temel Reis İspanağı Yoğurtsuz Yer, Stephan Hawking Herkül'ü Döver, Başparmak Çocuklar" by Yalvaç Ural, one of the important writers of Turkish children's literature. In the study, all of the texts in the essay books were examined, and the descriptive analysis approach was adopted in the data analysis of the research. For the analysis of the data in the first stage of the study, under the upper theme of "mental development", taking into consideration the skill areas of mental development and the skills based on the skills of searching, discovering, interpreting and constructing information in mind; Seven categories / themes were determined as "observing, classifying, critical thinking, acquiring knowledge, guessing, doing research, and problem solving". During the coding of the data, the examples, which are thought to help the readers gain skills in the mental processing steps, in the essay books of Ural were determined and the data were brought together to form a meaningful whole within the scope of the purpose of the research. Due to the richness of the data, sub-themes were

created by bringing similar codes together under some themes in order for the codes obtained to be interpreted and presented in a better, orderly manner. Under the theme of acquisition of knowledge, "information about health, information about environment-nature, information about technology, historical and cultural information, information about books and famous personalities, literary information and information about other fields"; under the theme of critical thinking skill, Subthemes of "self-criticism, parental criticism, criticism of children, system criticism, technology criticism, social criticism, positive criticism and encouragement to critical thinking" are included. After the data were coded by the researchers who carried out the study, the reliability between coders was calculated and the total reliability was determined as 96%. The high similarity rate in coding shows that the coding is reliable. For reliability, direct quotations from the reviewed books are provided. In the research, the findings were generated from 249 samples obtained from three books. The fact that approximately 50% of the data on mental skills are focused on the theme of knowledge acquisition shows that the author primarily aims to inform the readers in the texts. Looking at the hundred and seventeen examples identified for this theme in the texts, the topics vary from books to well-known personalities, from historical and cultural elements to technology, nature and environment to health, and literature. Looking at the hundred and seventeen examples identified for this theme in the texts, the topics vary from books to well-known personalities, from historical and cultural elements to technology, nature and environment to health, and literature. For the critical thinking theme, another skill area, Fifty-nine (23%) criticism samples were determined and these were grouped as "social criticism, encouragement to critical thinking, system criticism, criticizing parents, positive criticism, technology criticism, self-criticism, criticism to children". Examples related to observation skill come 3rd with a rate of 9%. This situation shows that the texts can give their readers especially the skills of giving information, critical thinking and observation. In addition, in the texts, twenty-one examples (8%) that are thought to contribute to the prediction of readers, fourteen examples that can improve research skills (5%), nine examples that can contribute to problem solving skills (3%), six examples that can be examined within the scope of classification skill (2%) has been determined. Among these data, "Başparmak Çocuklar" is the book that contains the most examples for other skill areas except problem solving. As a result of this study, which aims to reveal the importance and necessity (in terms of supporting mental development) of teaching the works written in essay type to children, it has been concluded that the examined essay books can serve the aims of the Turkish Teaching Program and the acquisition of skills that support mental development. The data revealing the positive contribution of the essay which is one of the informative text types, to the mental skill areas of children, show that the essay type can be used as a tool in achieving the goals of the Turkish lesson. In the study, it is emphasized that the activities for the acquisition of mental skills within the scope of Turkish teaching should not be limited to textbooks only, and the importance of bringing children together with qualified essay texts more often.

